

Cuprins

Mihai Viteazul – Acțiunea sa politico-militară	
din 1593 până în prima parte a anului 1599	3
Ascendența domnească a lui Mihai Viteazul	3
Preliminariile domniei lui Mihai Viteazul.	
Condamnarea sa la moarte și salvarea	5
„Încă un domn de umilință” numit Alexandru cel Rău și venirea ceasului istoric pentru Mihai Viteazul	9
Recucerirea independenței Țării Românești, bază pentru revenirea Transilvaniei sub conducere românească independentă.	
Războaiele cu turcii (noiembrie 1594 – noiembrie 1598)	14
• Notă specială. Istorie comparativă: 1594 și 1916	22
Nimicirea păgânilor din Țara Românească (noiembrie 1594), act declanșator al războiului româno-turc	26
• Notă specială. Istorie comparativă: Mihai Viteazul și Ștefan cel Mare	
Explozibilul, fitilul și scânteia	29
Masacrele din București. Nимicirea turcilor, grecilor și evreilor creditori. Nимicirea trupei otomane de intervenție	31
<i>Bătălia Dunării: „furtuna atotdistrușătoare” a românilor,</i> <i>„după ce curățase țărilor române de jivinele turcești,</i> <i>mergea să le zdrobească în înșeși culcușurile și cuiburile lor”</i>	32
Bătăliile cu tătarii (ianuarie 1595)	33
Continuarea războiului la Dunăre	34
Lupta convergentă antiotomană a celor trei Țări Române	36
• Notă specială: Forța românilor uniți – șansa zdrobirii puterii turcești	37
Acțiuni diplomatice și politice în 1595, înaintea marelui război româno-turc	37
Trădarea contra lui Mihai Viteazul	42
Marele război pentru recăștigarea independenței	
Țării Românești din anul 1595	45
Campania din vara anului 1595.	
Bătălia de la Călugăreni (13 august 1595)	45
Campania din toamna anului 1595.	
Bătălia de la Giurgiu (20 octombrie 1595).	
Victoria armatelor din Țara Românească și Transilvania	47
Luptele dintre anii 1596 – 1598	49

Campania lui Mihai Viteazul la Sudul Dunării (toamna 1598)	52
Trădarea lui Sigismund Báthory împiedică atacarea Adrianopolului de către Mihai Viteazul. Oprirea campaniei de la sudul Dunării	55
Mihai Viteazul – Războiul pentru unirea Ardealului cu Muntenia (1599)	57
Schimbarea situației din Transilvania în defavoarea lui Mihai Viteazul. O amenințare iminentă	57
Legăturile secrete dintre Mihai Viteazul și cancelarul Transilvaniei, românul Ștefan Jojica	60
Atacul	62
Inconsecvența principelui Andrei Báthory. Tabăra de la Veștem de dinaintea bătăliei. Armistițiul de o zi	65
Bătălia de la Șelimbăr (28 octombrie 1599). Victoria lui Mihai Viteazul	66
Moartea principelui cardinal Andrei Báthory	68
Înaintarea lui Mihai de la Șelimbăr spre Alba Iulia. Eliberarea Transilvaniei	69
Ziua revenirii conducerii românești în Transilvania: 1 noiembrie 1599. Triumful domnitorului Mihai Viteazul, al armatei și poporului român în Ardealul strămoșesc	70
Restabilirea conducerii românești în Ardeal (1599)	71
Intrarea lui Mihai în Moldova.	
Unirea celor trei Țări Române sub sceptrul românesc (mai 1600)	77
Baza de pornire: cetatea Făgărașului	77
Atacul lui Mihai în Moldova. Bătălia de pe râul Jijia (Jascea)	78
Organizarea controlului asupra Moldovei	78
Proiecții neîmplinite. Cucerirea Poloniei catolice sau a Rusiei ortodoxe?	79
• Notă specială: Oscilări între ortodoxie și catolicism în vremea lui Mihai Viteazul	82
Lupta lui Mihai Viteazul pentru menținerea Unirii românilor (toamna 1600)	86
Mihai Viteazul și ungurii din Transilvania	86
Prima insurecție nobiliară în Transilvania (1 septembrie 1600) contra lui Mihai Viteazul. Represiunea	88
Cele 9 bătălii pentru păstrarea Unirii Românilor	91
Bătălia de la Mirăslău (18 septembrie 1600)	91
Bătălia de la Brașov cu ungurii	94
Bătălia de la Năieni cu polonii (octombrie 1600)	94

Bătălia de la apa Cricovului cu cazacii. Bătălia de la Ceptura cu polonii (octombrie 1600)	95
Bătălia de pe Teleajen, la Bucov (Bucovel) (20.X.1600)	95
Prima bătălie cu turcii (octombrie 1600). Victoria românilor	96
A doua bătălie cu turcii (noiembrie 1600). Victoria românilor	97
Bătălia cu armata lui Simion Movilă (21 noiembrie 1600). Patru lupte	97
Bătălia de pe Argeș (Curtea de Argeș) (25 noiembrie 1600)	98
Mihai pleacă la Viena pentru a obține ajutor. Noul program de acțiune politico-militară	99
Lupta lui Mihai Viteazul pentru refacerea unității politice a românilor (1601) ...	102
A doua insurecție nobiliară în Transilvania. Schimbarea situației în favoarea lui Mihai. (februarie 1601)	102
Victoria de la Gorăslău (3 august 1601). Recăștigarea Transilvaniei	102
Recăștigarea Țării Românești	102
Conflictul cu imperialii	102
Sfârșitul pământesc al lui Mihai (9 august/19 august 1601)	103
Aprecieri istorice de ansamblu pe plan național: Mihai Viteazul a salvat Biserica românească și Neamul românesc	109
Statura europeană a domnitorului Mihai Viteazul	111
Dimensiunea europeană a personalității voievodului Mihai Viteazul	111
Aprecieri din străinătate asupra lui Mihai Viteazul	111
Testamentul nescris al lui Mihai Viteazul	114

Mihai Viteazul.

Acțiunea sa politico-militară din 1593 până în prima parte a anului 1599

ASCENDENȚA DOMNEASCĂ A LUI MIHAI VITEAZUL

Mihai Viteazul, domnul Țării Românești între anii 1593 – 1601, „era fiul lui Pătrașcu-voievod: așa se numește el în toate actele lui și n-avem nici un cuvânt pentru a nu-i da credință”.¹ Tatăl său era un om mai deosebit ca fire pentru conducătorii din acele vremuri. „Pătrașcu-vodă fusese numit de recunoștința unei țări întregi, care nu era deprinsă cu virtuți ca ale lui, de blândețe, de înțelepciune împăciuitoare, de părintească îngrijire față de cei mici și mulți și față de cei mari și temuți: *Pătrașcu cel Bun*”.² Acesta a avut patru băieți și două fete dar numai prima dintre ele, *Maria*, era de la prima soție, *Voica*.³ *Mihai Viteazul* a fost fiul *Tudorei*, care apoi s-a călugărit sub numele de *Teofana*: «O piatră îngustă, așezată în dreapta bisericii din Cozia, îi acoperă țerna; ea a fost pusă, în anul 7114 de la facerea lumii (1605 – 1606) de cei doi nepoți întru amintirea „călugăriței Teofana, muma răposatului Mihail-voievod”.»⁴

Cei doi nepoți amintiți în inscripție erau de fapt copiii lui Mihai Viteazul: „Fata lui Mihai, *Florica* și fratele ei *Nicolae* înmormântau la 1605 – 1606 pe bunica lor după tată, călugărița Teofana”⁵. După tată, în mod cert, Mihai Viteazul avea ascendență domnească, genealogia lui, dacă o luăm numai de la domnitorul Mircea cel Bătrân, fiind următoarea:

¹ Nicolae Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, Editura Militară, București, 1968, p. 13.

² Idem, *op. cit.*, p. 14.

³ Idem, *op. cit.*, p. 18 – 19.

⁴ Idem, *op. cit.*, p. 26 – 27. Cf. Papiu Ilarian, *Tesauru de monumente istorice*, I, p. 395 – 396. (Ibid.). Data nașterii nu e sigură; Iorga spune că Mihai „s-ar fi născut... în 1557 – 1558”. (Idem, *op. cit.*, n.31).

⁵ N. Iorga, *Istoria românilor în chipuri și icoane*, Humanitas, București, 1992, p. 72.

Mircea cel Bătrân (1386 – 1418)

Vlad I Dracul (1430 – 1439; 1442 – 1446 < 1447 >)

Vlad Călugărul (Vlad III, 1481 – 1494)

Radu cel Mare (1496 – 1508)

Radu Paisie (Călugărul, pretendent domn, fiul lui Radu cel Mare)

Pătrașcu cel Bun (1554 – 1558)

Mihai Viteazul (1593 – 1601).⁶

Dintre *frații lui Mihai Viteazul* au mai domnit doi:

a) „În 1574, pe când oștile muntene căutau să răpuie pe Ioan vodă al Moldovei, care se făcuse dușmanul împăratului păgân, pribegi munteni adăpostiți peste Milcov veneau la București cu un *Vintilă-vodă*, fiul, probabil natural, al lui Pătrașcu, care Vintilă fusese un timp în Ardeal. El ocupă scaunul și-l ținu *patru zile*, dar domnul cel vechi se întoarce, îl bătă și, ucizându-l, îi așeză capul pe poarta cetății”. (s.n.).⁷

b) *Petru Cercel* (1583 – 1585).⁸ După pierderea tronului a călătorit prin Europa și a pierit în Bosfor, „înecat pe furiș”.⁹

Despre *mama* lui Mihai Viteazul s-a scris nu puțin.¹⁰ *Tudora* era „o negustoreasă frumoasă” de pe lalomița¹¹, care ulterior s-a călugărit. A existat și versiunea că Tudora „ar fi o Teodora Cantacuzino, o patriciană din Bizanțul

⁶ A. D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, vol. III, ediția a IV-a, note de Nicolae Stoicescu, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988, p. 126 și nota 8 de la p. 165 (unde N. Stoicescu corectează genealogia oferită de A. D. Xenopol care după *Vlad I Dracul* îl trece pe *Vlad al II-lea Țepeș* (1456 – 1462 și 1476), iar după *Vlad al III-lea Călugărul* îl trece pe *Vlad al IV-lea Vlăduț* (1510 - 1512)). *Ist. Rom.*, tratat, II, 1962, p. 619 (pentru domnia lui Radu cel Mare).

⁷ Nicolae Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, p. 19 – 20. (Respectăm, ca în toate citatele din lucrarea noastră, ortografierea și exprimarea autorului citat).

⁸ A. D. Xenopol, *op. cit.*, n. 5.

⁹ N. Iorga, *op. cit.* 22 – 23.

¹⁰ I. Lupaș, *Tudora, mama lui Mihai Viteazul*, în vol. *Studii, conferințe și comunicări istorice*, I, București, 1928, p. 117 – 121; Irina Gavrilă, *Tudora-Teofana monahia, mama lui Mihai Viteazul, în Mitropolia Olteniei*, nr. 11 – 12, 1972, p. 928 – 934; C. I. Filitti, *Mama și soția lui Mihai Viteazul*, în *Convorbiri Literare*, 1921, p. 609 – 627 și *Craiova*, 1934; N. Iorga, *Mama lui Mihai Viteazul*, în *Neamul românesc*, 28 iunie 1936; etc. (La: A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 165, n. 5 a lui Nicolae Stoicescu).

¹¹ Nota 4 a lui N. Stoicescu, la A. D. Xenopol, loc. cit. Cf.: Ion Ionașcu, Victor Atanasiu, *Mihai Viteazul*, Editura Militară, București, 1975, p. 3 – 8. (Ibid.).

nu..., înrudită în felul acesta cu cele mai mari familii din răsăritul creștin", părere susținută de Xenopol și inițial de Iorga.¹² De aceea, unii l-au considerat pe Mihai Viteazul ca „urmaș al împăraților bizantini”.¹³ Fără îndoială că a fost urmaș al *împăraților romani de răsărit*, dar nu *bizantini grecizați*, întrucât el **a unit din nou singurele teritorii care au mai rămas romane în Răsărit**, sub sceptrul său, adică teritoriile românești (inclusiv cât a reușit și la linia Dunării, pentru că teritoriile originare românești erau deopotrivă cele de la nord și de la sud de Dunăre din aria de formare a poporului român), iar dacă planurile i-ar fi reușit în totalitate ar fi realizat un alt imperiu, moștenitor al celui **roman de răsărit**, nu falsificat și corupt prin grecism. De altfel, ca forță, talent și anvergură politică, Mihai Viteazul avea nu doar alura de rege (ceea ce, în fapt a fost, chiar dacă nu și-a luat titlul, ajungând rege = rex = conducător al tuturor românilor) ci chiar împărat, categoric depășindu-i pe cei mai mulți împărați din istoria bizantină sau austro-germană. Numai cine cunoaște din ce situație catastrofală a pornit, ce greutate care păreau de netrecut a biruit, poate să-i aprecieze statura istorică.¹⁴

PRELIMINARIILE DOMNIEI LUI MIHAI VITEAZUL. CONDAMNAREA SA LA MOARTE ȘI SALVAREA

„Mihai boierul”

În viața marilor personalități istorice au avut loc de obicei evenimente neobișnuite, întorsături spectaculoase și situații de excepție, a căror semnificație a captat interesul contemporanilor și al generațiilor care au urmat. Așa s-a întâmplat și cu Mihai Viteazul, figura istorică pe care unii au lăudat-o fără rezerve iar alții au criticat-o în exces dar toți au dat tribut fascinației pe care a exercitat-o, semn sigur fiind tocmai aceste poziții contradictorii și puternic accentuate, până la patimă.

¹² N Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, p. 29. Cf.: A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 126.

¹³ G. D. Florescu, Dan Plesia, *Mihai Viteazul – urmaș al împăraților bizantini*, în *Valachica*, 1972, p. 131 – 161. (N. Stoicescu, n. 4 în p. 165 din A. D. Xenopol, *op. cit.*).

¹⁴ Despre Mihai Viteazul: N. Iorga, *Documente nouă în mare parte românești relative la Petru Șchiopul și Mihai Viteazul*, București, 1898, extras din *Analele Academiei Române* (Memoriile Secției istorice), s. II, t. XX, 1898, p. 436 – 502. (A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 164, n. 1 de N. Stoicescu).

Ultimul an admis de istorici ca an în care ar mai fi putut avea loc nașterea lui Mihai Viteazul este „anul 1558”¹⁵. Când a ajuns la tron, în 1593, Mihai avea cel puțin 35 de ani. În acest răstimp aproape nimic nu a lăsat să se întrezărească cotitura furtunoasă și faptele vijelioase pe care avea să le îngrămădească vreme de alți opt ani, până când o moarte năpraznică le-a curmat la vârsta de 43 de ani (sau poate 44 cel mult). A avut o carieră de *boier dregător*, prea puțin deosebită de altele, marcată prin 5 funcții succesive:

- a) *ban de Mehedinți* (1 ianuarie – 29 noiembrie 1588);
- b) *mare stolnic* (1588 – 1591);
- c) *mare postelnic* (1591);
- d) *mare agă* (1592);
- e) *mare ban* (1593).¹⁶

Sigur că erau funcții însemnate dar și alții le-au ocupat înaintea lui sau după el, fără a mai fi lăsat altă urmă, mulți dintre ei, în istorie, decât un nume într-un șir încețoșat. Mihai nu și-a arătat deloc în aceste funcții ceva din fațeta de războinic a personalității sale, în schimb și-a pregătit terenul, pentru câștigarea oamenilor de partea sa, prin manifestarea altei fațete a personalității sale, mult mai atrăgătoare, care însă nici ea nu vestește nimic din ceea ce avea el să înfăptuiască. „Deși așezat, el, neam al Drăculeștilor, în anticul scaun al familiei Basarabeștilor, banatul Craiovei, în sânul boierimii ce apărase altădată cu atâta îndărătnicie drepturile acelei linii a familiei domnitoare, totuși izbutește a-și crea o puternică partidă care în ascuns dorea suirea lui în scaunul Munteniei”, aceasta „cu atât mai mult că Mihai, prin *ocârmuirea întocmită de el anume pe înțelepciune*, apăra Oltenia cât putea de jafurile și despoirea cărora era expusă Muntenia Mare” (s.n.).¹⁷ El și-a consolidat sprijinul din partea boierimii oltene și prin faptul că „s-a căsătorit cu *Stanca*, fosta soție a lui Dumitru, banul din Vâlcănești, și nepoata lui *Dobromir*, fost mare ban, înrudită și cu *boierii Buzești*”.¹⁸ Dar nu numai

¹⁵ Nota 4 de N. Stoicescu, la A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 165.

¹⁶ Nota 5 de N. Stoicescu, *ibid.* Acesta îl corectează pe Xenopol, care la prima funcție vorbea de „isprăvnicie”, în loc de „ban”. Cf.: C. I. Filitti, *Mihai Viteazul mare ban de Craiova*, în *Arhivele Olteniei*, X, 1931, p. 303 – 304. (*Ibid.*). Referitor la Mihai Viteazul: I. Sârbu, *Istoria lui Mihai Viteazul, domnul Țării Românești*, 2 vol., București, 1904 – 1907; P. P. Panaitescu, *Mihai Viteazul*, București, 1936. (La: A. D. Xenopol, *op. cit.*, nota 1 de N. Stoicescu, p. 164).

¹⁷ A. D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, III, p. 127.

¹⁸ Nota 10 a lui N. Stoicescu, la: *Idem, op.cit.*, p. 166 (ed. a IV-a). N. Iorga scrie că „Dumitru era probabil oltean, și tot din Banat arată ar fi fost și *Stanca*. Ea era fata unei jupânițe *Neacșa*, care intrând în shima călugărească, s-a numit apoi *Maria*”. (N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, I, p. 35. Cf.: Peșiacov, în *Timpul*, din 1 mai 1894; Gr. Tocilescu, *Doamna Stanca*, p. 23, n. 42. *Ibid.*, n. 79). Căsătoria lui Mihai cu *Stanca* a avut loc „pe la 1583”. (N. Iorga, *loc. cit.*).

pe boieri a știut să și-i câștige ci și pe locuitorii de rând: „Pe lângă această ocrotire a supușilor săi, el se arată *judecător drept* în pricinile deferite autorității lui, *bun și îndurător* față de cei ce-i greșiseră, *darnic și generos* către toți fără deosebire, încât prin o atare purtare prea bine calculată el atrase în curând inimile tuturor celor pe care îi revolta neomenia și cruzimile moldoveanului Alexandru Bogdan..., care ședea pe scaunul Munteniei” (s.n.).¹⁹ Acesta a fost „Mihai boierul”²⁰, înainte de a ajunge domnitor.

Confruntarea cu moartea (1593)

DOMNITORI SLABI, BOIERI ANARHICI SAU TRĂDĂTORI

O tristă realitate se arăta în fața lui Mihai și tocmai ea, care lua forma unei sfidări la adresa firii sale puternice și demne, l-a împins spre domnie. Vinovați de această realitate erau pe rând: *turcii, domnii slabi, boierii anarhici*.

A) Comploturi, lupte interne, „priebegiri” și „pâri la Poartă”

„În Țara Românească, ca și în Moldova, frământările boierești sub forma luptelor interne, a comploturilor, a pribegirilor și pârilor la Poartă continuă. (...) Domniile lui *Mihnea Turcitul* (1577 – 1583 și 1585 – 1591), *Petru Cercel* (1583 – 1585), *Ștefan Surdul* (1591 – 1592) și *Alexandru cel Rău* (1592 – 1593) sunt tulburate de anarhia încă nepotolită a boierimii”.²¹ Mircea i-a cerut în 1579 „principelui Transilvaniei, *Cristofor Báthory*, extrădarea unor boieri și dregători mari”, care „au pofțit domn străin”, voind ca „această țară să piară cu desăvârșire și să ajungă sub călcâiul turcesc”, apoi „boierii mehedințeni ridică domn pe un *Radu Popa*, cu care se îndreaptă spre București, însă într-o *luptă cu oastea domnească, la Craiova*, ei sunt înfrânți”, „*Petru Cercel* taie și el un mare număr de boieri”, unii fug în Polonia ș.a.m.d. (s.n.).²²

B) Boierii frați Buzești, în vremea a 5 domni

Între boieri „se ridicase puternica familie a Buzeștilor, care începe să aibă un rol politic din cele mai însemnate. Sprijinul lor este căutat de fiecare din *cei cinci domni* care s-au succedat pe tronul țării de la 1577 și până la

¹⁹ D. Xenopol, *op. cit.*, p. 127.

²⁰ N. Iorga, *op. cit.*, p. 82. Din banii strânși de el a cumpărat moșii: „Fărcașul, Slăvenii, Gostavățul, Băbiciul, Scărișoara, Rusineștii, Silișteea-Crăc. (...), Celianii, Tiha, Plăvicenii..., Seliștioara, Vișina, Crușovul, Studina, Velica-Studina, Studinița, Frăsinetul-de-Sus și de Jos, Vlădila, Deveselul și Comanca”. (N. Iorga, *op. cit.*, p. 37). Mihai Viteazul era deci un boier bogat.

²¹ D. Mioc, *Situația Țării Românești (1577 – 1593)*, în *Ist. Rom.*, tratat, vol. II, 1962, p. 927.

²² Ibidem. Cf.: A. Veress, *Documente*, II, p. 163, 264 – 265; *Istoria Țării Românești*, p. 53. (Ibid., n. 2, 3, 4). N. Iorga, *Renegați în trecutul țerilor noastre și al neamului românesc*, în *An. Acad. Rom.*, Mem. sect., ist., s. II, t. XXXVI; 1913 – 1914, p. 799 sq. (Idem, *op. cit.*, p. 947).

sfârșitul veacului, fiecare contribuind cu danii de ocine și dregătorii la întărirea puterii Buzeștilor. În schimb, servindu-se de ei, *cei trei frați Buzești i-au trădat pe rând pe toți*, trecând de fiecare dată de partea domnului cel nou, care reprezintă în acel moment puterea turcească” (s.n.).²³ E drept că unii dintre acei domnitori erau de slabă calitate și tot drept este că o vreme Buzeștii l-au sprijinit pe Mihai Viteazul dar până la urmă l-au părăsit și pe acesta la ceas de cumpănă, când partida lor „trece de partea noului domn, adus de oștile moldopolone” astfel că „Mihai nu mai avea altă soluție decât cea a pribegiei”.²⁴

C) Domni spoliatori de țară

Cumpărarea domniei de la turci, după alunecarea Țării Românești și a Moldovei sub dominație otomană în secolul al XVI-lea, a agravat dramatic spolierea acestor țări române, deoarece banii, de obicei împrumutați, trebuiau repede returnați, ba încă și cu dobândă, iar sumele cerute creșteau. „Se găseau la Constantinopol capitaliști gata să împrumute pe un voievod sărac care-și găsisse sprijinitori. Erau întâi *gelepii: turci, greci, armeni, evrei*, care știau că nu-și vor pierde banii, ci vor avea prilej să câștige, venind să și-i primească în țară, dobândă și capete, și ei se întreceau între sine la numărătoarea oilor domnești”.²⁵ Sultanul „storsese sume uriașe de bani de la *Mihnea*”, pe care numirea în scaun „*îl costase mulți bani*”.²⁶ „Într-un an și jumătate, *Petru Cercel* reușește să stoarcă de la supușii săi peste un milion de galbeni” însă fiind mazilit „fuge în Transilvania, cu tot tezaurul și însoțit de boierii rămași credincioși”.²⁷ Domniile „lui *Ștefan Surdul* (1591 – 1592) și *Alexandru cel Rău* (1592 – 1593) nu s-au înscris în însemnările contemporanilor decât ca unele din cele mai spoliatoare pentru țară și cele mai supuse turcilor, din întreg veacul al XVI-lea”.²⁸ În plus, a crescut mult *haraciul*, în așa fel încât „între 1568 și 1593, el înregistrează o creștere de peste 250%”, iar paralel cu el „cresc și celelalte forme de înrobire economică a Țării Românești”.²⁹ Singurul care a realizat ceva notabil a fost *Petru Cercel*,

²³ D. Mioc, *op. cit.*, p. 927. Cf.: I. Ionașcu, *Despre boierii Buzești*, în *Anuarul Școlii normale Preda Buzescu din Slatina 1927 – 1930*, Craiova, 1930. (*Ist. Rom.*, tratat, II, 1962, p. 1018).

²⁴ E. Stănescu, *Războiul de eliberare de sub dominația otomană și unirea țărilor române sub Mihai Viteazul*, în *Ist. Rom.*, tratat, II, p. 1001.

²⁵ N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, I, p. 56 – 57.

²⁶ D. Mioc, *op. cit.*, p. 929.

²⁷ Idem, *op. cit.*, p. 929 și 931

²⁸ Idem, *op. cit.*, p. 931

²⁹ Idem, *op. cit.*, p. 929. Cf.: M. Berza, *Haraciul Moldovei și Țării Românești în sec. XV – XIX*, în *Șt. mat. ist. medie*, vol. II, 1957, p. 7 – 47. (*Ist. Rom.*, tratat, II, 1962, p. 947).

care a luat „unele măsuri de organizare a armatei, înrolând și mulți mercenari”, efectivul oastei ajungând „la aproximativ 10.000 de oameni” și a „dat o atenție specială artileriei, înființând o turnătorie de tunuri”³⁰. Mihai Viteazul a extins ulterior folosirea *mercenarilor*: „La un moment dat în oastea sa, care se ridica la 50.000 de luptători, existau 23.000 de mercenari”, adică aproape jumătate din armată.³¹ Probabil că o influență în acest sens a avut ceea ce lăsase deja Petru Cercel moștenire în folosirea mercenarilor pe scară mai mare. Ceilalți trei domnitori amintiți nu i-au lăsat nimic bun, moștenire. Paradoxal, doar *Mihnea Turcitul* a făcut „mai multe concesii îndeosebi Bisericii, căreia îi acordă din nou scutirile avute mai demult”, fapt pozitiv desigur, ca apoi tot el să trădeze Biserica, deoarece „este mazilit în 1591 și, pentru a nu avea soarta lui Petru Cercel, trece la mahomedanism, devenind sângeac de Nicopole”.³² Nu de la un asemenea domnitor „creștin” putea nădăjdui neamul românesc biruință contra păgânilor mahomedani, nici de la ceilalți care spoliau țara pentru a hrăni lacomia jefuitorilor otomani nesățioși, sângeroși și puturoși. Cel care a operat cu sabia această cangrenă a răului ce amenința țara a fost Mihai Viteazul. El a îndepărtat primejdia morții dar nu a adus vindecarea, pentru că rădăcinile răului erau mult mai adânci și nu se puteau vindeca real cu sabia. Problema era morală și privea însuși poporul român.

„ÎNCĂ UN DOMN DE UMILINȚĂ” NUMIT ALEXANDRU CEL RĂU ȘI VENIREA CEASULUI ISTORIC PENTRU MIHAI VITEAZUL

A) Două sute de berbeci pe zi și o „nevastă pe viață” din slujba vizirului pentru tronul țării pe un an

Cât de mult poate coborî o țară în mai puțin de un veac o arată cu prisosință jalnica istorie a lui Alexandru cel Rău. La începutul veacului turcii încă tremurau de sabia lui Ștefan cel Mare, pentru ca spre sfârșitul aceluiași

³⁰ Idem, *op. cit.*, p. 929 și 931.

³¹ Colonel dr. Gheorghe Romanescu, Colonel dr. Gheorghe Tudor, Colonel (r) Mihai Cucu, Colonel Ioan Popescu, *Istoria infanteriei române*, vol. I (coordonarea lucrării: general-locotenent dr. Marin Dragu, general-maior (r) Mircea Dumitriu), Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1985, p. 111. De altfel, încă de la începutul secolului al XVI-lea, domnitorul Neagoe Basarab (1512 – 1521) se pronunțase în favoarea mercenariatului. (*Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, București, 1970, p. 272 – 282. Ibid.).

³² D. Mioc, *op. cit.*, p. 931

veac al XVI-lea un epigon numit *Alexandru Lăpușneanu*³³, de fapt „fiul lui Bogdan IV Lăpușneanu din Moldova”³⁴, să stea mai mult de un an de zile printre ieniceri pentru a-i atrage de partea lui, promițându-le că, dacă va ajunge la domnia Moldovei, „le-ar trimite, din nesfârșitele turme ale Moldovei, două sute de berbeci pe zi” pentru îmbunătățirea ciorbei și orezului lor (pe care el însuși le-a mâncat cu ei în acel timp)³⁵ iar ca să ajungă și în grațiile vizirului în același scop să-și ia de nevastă o fostă slujbașă a acestuia.³⁶ Cam așa se ajunsese, adăugând și plata în bani, să se ia tronul Moldovei. Rivalul său la tron, *Aron*, care și el „era, fără îndoială, un domn rău”, a fost însă preferat deoarece a mulțumit, „desigur în sunet de aur”, dar, pentru a nu pierde berbecii, turcii l-au trimis pe Alexandru Lăpușneanu cel Rău ca domn în Țara Românească, așa că el, care „aștepta de vreo zece ani o biată domnie”, „nimerise una din țări vânând pe cealaltă”³⁷ Ca să ajungă aici a mai făcut un compromis, pe placul vizirului Siavuz: „În slujba lui Siavuz stătea, pentru a-i ține de urât femeile, fata unui argintar frânc din Galata: vizirul o măritase întâi, ca răsplată, cu Petru Cercel, „domnul Moldovei”, se scria în 1592, „care a fost apoi înecat aici”. Văduva a fost oferită lui Aron, care ... găsi propunerea greu de primit. Alexandru nu stătu pe gânduri și primi și o astfel de nevastă pentru câștigul unei domnii de pradă. Astfel își căpătă Alexandru Lăpușneanu – cel Rău, într-o familie, unde mai purtase acest nume și aceasta poreclă și un altul – nevastă pe viață și domnie pe vreun an de zile”.³⁸ Visul i se împlini.

B) Taina dezvăluită

Dar visul curând i se văzu amenințat. *Mihai Viteazul* văzu „această lungă lipsă a domnului din vara și toamna anului 1592” și cum „străinii călcau pământul țării” și atunci „buzele i se descleștară în privința părintelui adevărat, care fusese până atunci ascuns de oameni. Și când spunea cineva, pentru scopuri ușoare de înțeles, acest lucru mare și primejdios, toată viața-i era de atunci înainte răscolită prin urmările mărturisirii. Nu mai era de

³³ N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, I, p. 75.

³⁴ *Letopiseșul Cantacuzinesc. 1290 – 1688*, publicat și adnotat de N. Simache și Tr. Cristescu profesori, col. „Cronicile românești”, vol. II, Tipografia și Legătoria „Frații Dumitrescu”, Buzău, 1942, p. 108, n. 7.

³⁵ N. Iorga, *op. cit.*, p. 72.

³⁶ *Ibidem*. Vizirul era Siavuz, „un om meșter la vorbă, dar cu sufletul nestatornic și fals, un lacom de bani și de daruri”. (*Idem, op. cit.*, p.71).

³⁷ N. Iorga, *op. cit.*, p. 73 – 76.

³⁸ *Idem, op. cit.*, p 72. Cf.: I. Minea, *Începutul domniei lui Alexandru Lăpușneanu*, în *Cerc, ist.*, 1, 1925, nr. 1, p. 100 – 113; N. Grigoraș, *Boierii lui Alexandru Lăpușneanu*, în *Cerc, ist.*, XIII – XVI, 1937 – 1940, nr. 1 – 2, p. 348 – 384. (*Ist. Rom.*, II, tratat, 1962, p. 947 – 948).

acuma înainte Mihai boierul: agă, stolnic, postelnic, ban, merit să slujească domnii și să cumpere moșiile, ci *Mihai-voievodul, fiul lui Pătrașcu*, merit să piară, să fugă sau să învingă, domnind”.³⁹ Această taină deci s-a aflat, că Mihai era fiul domnitorului Pătrașcu din legătură nelegitimă cu Tudora (devenită călugărița Teofana) și că, fie și nelegitim născut, era os domnesc, deci potențial urmaș la tronul Țării Românești, din domn muntean, ceea ce Alexandru Lăpușneanul, fiu de domn moldovean, era mai puțin îndreptățit să pretindă sau să păstreze pentru sine. Alexandru cel Rău „se întărâta asupra lui Mihai”⁴⁰, ceea ce, în vremurile de atunci, când puterea domnului asupra tuturor supușilor era aproape fără margini și când condamnările la moarte se succedau fără a ține seama de rangurile boierești și fără multe formalități, era un semn dintre cele mai rele.

C) Condamnarea lui Mihai Viteazul la moarte și salvarea lui

O făgăduială făcută Sfântului Nicolae la Biserica Albă, în drum spre eșafod. Mihai a fost „judecat și osândit înainte chiar de a se fi putut gândi să-și pună viața la adăpost; el a fost prins și adus înaintea domnului înfuriat, care hotărî numaidecât să scape prin moarte de acest competitor periculos”.⁴¹ Hotărâre pe cât de radicală pe atât de rapidă. Viața lui părea pierdută. „În ziua fixată pentru executare, Mihai a fost scos din temniță și, urmat de o mulțime imensă, atrasă de marele său nume, a fost îndreptat către locul osândeii. În drumul său el trecu pe lângă Biserica Albă și, fiind pe vremea Liturghiei, ceru învoire să se închine, ceea ce i se încuviință. Aici făgădui el Sfântului Neculai că, de-l va mântui, va face o mănăstire pe numele lui; biserica a fost ridicată în urmă și există și astăzi sub numele de Mihai Vodă”.⁴²

Călăul „fugi, zvârlind sabia, pe care nimeni nu se încumeta s-o ridice”. Mihai este salvat și va ajunge curând domnitor. La locul execuției, „călăul nu cuteza să dea lovitura, oprit... de căutătura stăpânitoare” a celui condamnat.⁴³ El „lepădă din mâini securea și o rupse la fugă, spune Xenopol”.⁴⁴ La fel zice și Iorga: „Dar călăul nu cuteza să dea lovitura, oprit...și de căutătura stăpânitoare” a osânditului, adăugând: „El fugi,

³⁹ N. Iorga, *op. cit.*, p. 82.

⁴⁰ Idem, *op. cit.*, p. 83.

⁴¹ A. D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, III, 1988, p. 127

⁴² Ibidem. Despre cele două biserici, „demolate din nefericire”, amănunte la: N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al monumentelor feudale din București*, București, 1961, p. 165 și 230 – 234. (Idem, *op. cit.*, p. 166, n. 12 de N. Stoicescu). Făgăduința făcută Țării Românești, p. 69 – 70. (Ibid., n. 13).

⁴³ N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, p. 83.

⁴⁴ A. D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, III, 1988, p. 127

zvârlind sabia, pe care nimeni nu se încumeta s-o ridice”.⁴⁵ Ce a urmat? „Un strigăt de bucurie izbucni din piepturile tuturor și lumea... nu lipsi a vedea în această împrejurare o voință dumnezeiască. Toți boierii se duseră la domn și-l rugară să ierte pe Mihai. Deși domnul trebuia să simtă cât de mult câștigase popularitatea lui Mihai prin această împrejurare, el a fost nevoit să facă boierilor pe voie, cu atât mai mult cu cât, cuprinși de... teamă..., nu se află nimeni care să ieie locul călăului”.⁴⁶ *Petru Armeanul* asemenea această împrejurare cu „scena petrecută între Marius și Cimbru” în Antichitate.⁴⁷ Mihai Viteazul a fost astfel salvat dar el se simțea în continuare amenințat de Alexandru cel Rău, astfel că se refugie „în Transilvania, la *Sigismund Báthory*”.⁴⁸ „Vărul lui Sigismund, *Balthazar*, care era în bune relații cu vizirul cel mare, Sinan-Pașa, dă lui Mihai o recomandăție către acela și alta către *sir Eduard Barton*, solul reginei Angliei, *Elisabeta*, care avea, din cauza stăpânei sale, mare vază la Poartă. Mihai se duse la Constantinopol, unde începu a stăruii fățiș pentru căpătarea domniei, sprijinit fiind și de partida din Muntenia, care trimite, îndată după sosirea lui în capitala Imperiului Otoman, o deputăție însărcinată a duce plângerile țării contra domniei jefuitoare a lui Alexandru”.⁴⁹ A mai fost sprijinit și de Andronic Cantacuzino.⁵⁰

Făcând rost de „400.000 de florini de la turci, greci și evrei, cu camăta tradițională”, pe garanție, bani plasați cadou sultanului și altor demnitari otomani, având și recomandările arătate, Mihai putea primi acceptul Porții de a urca pe tronul Țării Românești.⁵¹

D) Căderea și moartea domnitorului Alexandru cel Rău. Mihai Viteazul urcă pe tron în octombrie 1593

Mihai Viteazul își apropiase teoretic domnia, fiind acceptat de turci și de boieri, ca să nu mai vorbim de popor, dar încă nu ocupase practic tronul. Lucrurile au mers însă repede în acest sens.

⁴⁵ N. Iorga, *op. cit.*, p. 83. Despre aceasta și în *Istoria românilor sub Mihai-vodă Viteazul* (în: N. Bălcescu, *Opere*, II, București, 1953, p. 27 – 28) (la: A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 166).

⁴⁶ A. D. Xenopol, *loc. cit.*

⁴⁷ Petru Ormeny (Armeanul), la: Bălcescu, *Mihai Viteazul*, Editura Academiei, București, 1878, p. 30. (Ibid.).

⁴⁸ A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 127 – 128.

⁴⁹ Idem, *op. cit.*, p. 128. Cf.: Hurmuzaki, *Doc.*, XII, p. 858. (Ibid.).

⁵⁰ Idem, *op. cit.*, p. 166, nota 74 de N. Stoicescu. Cf.: *Mihai Viteazul în conștiința europeană*, coordonatori: Ioan Ardeleanu, Vasile Arimia, Gh. Bondoc, Mircea Mușat, vol. I, *Documente externe*, București, 1982, p. 66 – 67; Hurmuzaki, XI, p. 373 – 374 (Ibid.).

⁵¹ A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 128.

Alexandru cel Rău pierde sprijinul ienicerilor. Ienicerii aveau un cuvânt greu de spus la Poartă. Dar și în privința lor situația s-a schimbat în favoarea lui Mihai. «Un ienicer negustor, dintre aceia care purtau scufie de pâslă albă fără a se lupta vreodată, un ienicer onorariu, va să zică, se luă la ceartă cu un slujitor al voievodului, și a fost omorât pentru a curma discuția. Se găsi, firește, cine să dea de știre la Poartă despre aceastăucidere, care nu putea fi îngăduită. Ienicerii, solidari ca întotdeauna la răzbunare și câștig, făcură zgomot la porțile celor mari și, pe de altă parte, fiind pe această vreme și însemnați capitaliști, ei strânsă unul de la altul atâția bani câți trebuiau pentru peșcheturile „banului Mihali”, restul adăugând alții, printre care „și ambasadorul englez”.⁵² Fiind făcut răspunzător domnitorul *Alexandru cel Rău*, „întregul corp al ienicerilor ceru a lui destituire”.⁵³ Acesta rămase singur. Pe ieniceri îi momise cu „două sute de berbeci pe zi” din avuția țării, ca să câștige „o domnie de jaf”, cum am arătat, de la ieniceri îi veni căderea efectivă. Pe la sfârșitul verii 1593 termina cu domnia.⁵⁴

Alexandru cel Rău este ucis în Duminica Floriilor. Despre Alexandru cel Rău se spune ca a fost «trufaș, „beat” de mândrie» și fără milă de popor: „El crește datoria țării la zece poveri „de aur”, deci 1.000.000 de galbeni. Cu turcii – ca și Aron – el despoaie casele, ia dijma copiilor, batjocorește familiile. Pedepsa cuvenită-i vine prin Mihai...”.⁵⁵ De fapt, prin Mihai a fost numai începutul pedepsei, prin înlăturarea lui Alexandru de la tron. Acesta n-a mai trăit nici patru ani. S-a retras la Constantinopol dar văzând cum Mihai ajunge la mare putere și glorie, „nemaitrăgând nădejde de a se urca înapoi în tronul Munteniei, începe a intriga contra lui Ieremia Movilă, domnul Moldovei, care pentru a scăpa de el, cumpără moartea lui de la turci; Alexandru este ucis în Duminica Floriilor 1597”.⁵⁶ Așa s-a încheiat o pagină tristă de istorie munteano-moldoveană.

⁵² N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, I, p. 94

⁵³ A. D. Xenopol, *loc. cit.* Cf.: Marco (Mateo) Zane către doge. 6 septembrie 1593. (Hurmuzaki, *Doc*, III, p. 457)

⁵⁴ „Ultimul document emis de Alexandru cel Rău poartă data de 18 august 1593”. (DIR, B, veac. XVI, vol. VI, p. 78). La: A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 166, *nota 15* de N. Stoicescu, N. Simache și T. Cristescu precizează că Alexandru cel Rău a domnit între „Iunie 1592 – Septembrie 1593”. (*Nota 7* la ediția din 1942 adnotată de cei doi profesori ai lucrării *Letopisețul Cantacuzinesc*. 1290 – 1688)

⁵⁵ N. Iorga, *op. cit.*, p. 84.

⁵⁶ A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 128. Cf.: Walther, *Brevis rerum ab illustrissimo Mihaele, Moldaviae Transalpinæ sive Walachiae palatino gestarum descriptio*, în Papiu Ilarian, *Tesaur de monumente istorice*, I, p. 10 (SMIM, III, p. 62). (Ibid., n. 14).